

FACHLITERATUR
EDITION ROMIOSINI
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ICGL12 | 12th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON GREEK LINGUISTICS
16 – 19 SEPTEMBER 2015
FREIE UNIVERSITÄT BERLIN, CEMOG

Proceedings of the ICGL12

vol. 1

The International Conference on Greek Linguistics is a biennial meeting on the study and analysis of Greek (Ancient, Medieval and Modern), placing particular emphasis on the later stages of the language.

PROCEEDINGS OF THE ICGL12
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ICGL12

**Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos,
Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos,
Stavros Skopeteas, Katerina Stathi (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 12TH INTERNATIONAL
CONFERENCE ON GREEK LINGUISTICS**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

VOL. 1

© 2017 Edition Romiosini/CeMoG, Freie Universität Berlin. Alle Rechte vorbehalten.
Vertrieb und Gesamtherstellung: Epubli (www.epubli.de)
Satz und Layout: Rea Papamichail / Center für Digitale Systeme, Freie Universität Berlin
Gesetzt aus Minion Pro
Umschlaggestaltung: Thanasis Georgiou, Yorgos Konstantinou
Umschlagillustration: Yorgos Konstantinou

ISBN 978-3-946142-34-8
Printed in Germany

Online-Bibliothek der Edition Romiosini:
www.edition-romiosini.de

*Στη μνήμη του Gaberell Drachman (†10.9.2014)
και της Αγγελικής Μαλικούτη-Drachman (†4.5.2015)
για την τεράστια προσφορά τους στην ελληνική γλωσσολογία
και την αγάπη τους για την ελληνική γλώσσα*

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΕΚΔΟΤΩΝ

Το 12ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας (International Conference on Greek Linguistics/ICGL12) πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Νέου Ελληνισμού του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου (Centrum Modernes Griechenland, Freie Universität Berlin) στις 16-19 Σεπτεμβρίου 2015 με τη συμμετοχή περίπου τετρακοσίων συνέδρων απ' όλον τον κόσμο.

Την Επιστημονική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Δώρα Αλεξοπούλου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αμαλία Αρβανίτη, Σταύρος Ασημακόπουλος, Αλεξάνδρα Γεωργακοπούλου, Κλεάνθης Γκρώμαν, Σαβίνα Ιατρίδου, Mark Janse, Brian Joseph, Αλέξης Καλοκαιρινός, Ναπολέον Κάτσος, Ευαγγελία Κορδώνη, Αμαλία Μόζερ, Ελένη Μπουτουλούση, Κική Νικηφορίδου, Αγγελική Ράλλη, Άννα Ρούσου, Αθηνά Σιούπη, Σταύρος Σκοπετέας, Κατερίνα Στάθη, Μελίτα Σταύρου, Αρχόντω Τερζή, Νίνα Τοπιντζή, Ιάνθη Τσιμπλή και Σταυρούλα Τσιπλάκου.

Την Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Κώστας Κοσμάς, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου και Μίλτος Πεχλιβάνος.

Οι δύο τόμοι των πρακτικών του συνεδρίου είναι προϊόν της εργασίας της Εκδοτικής Επιτροπής στην οποία συμμετείχαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Σταύρος Σκοπετέας και Κατερίνα Στάθη.

Παρότι στο συνέδριο οι ανακοινώσεις είχαν ταξινομηθεί σύμφωνα με θεματικούς άξονες, τα κείμενα των ανακοινώσεων παρατίθενται σε αλφαβητική σειρά, σύμφωνα με το λατινικό αλφάβητο· εξαίρεση αποτελούν οι εναρκτήριες ομιλίες, οι οποίες βρίσκονται στην αρχή του πρώτου τόμου.

Η Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα εκδοτών	7
Περιεχόμενα	9
 Peter Mackridge: <i>Some literary representations of spoken Greek before nationalism(1750-1801)</i>	17
Μαρία Σηφιανού: <i>Η έννοια της ευγένειας στα Ελληνικά</i>	45
Σπυριδούλα Βαρλοκώστα: <i>Syntactic comprehension in aphasia and its relationship to working memory deficits</i>	75
 Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη, Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν: <i>Γλωσσικά λάθη τουρκόφωνων μαθητών της Ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: Ανάλυση και διδακτική αξιοποίηση</i>	109
Κατερίνα Αλεξανδρή: <i>Η μορφή και η σημασία της διαβάθμισης στα επίθετα που δηλώνουν χρώμα</i>	125
Eva Anastasi, Ageliki Logotheti, Stavri Panayiotou, Marilena Serafim & Charalambos Themistocleous: <i>A Study of Standard Modern Greek and Cypriot Greek Stop Consonants: Preliminary Findings</i>	141
Anna Anastassiadis-Symeonidis, Elisavet Kiourti & Maria Mitsiaki: <i>Inflectional Morphology at the service of Lexicography: ΚΟΜΟΛεξ, A Cypriot Morphological Dictionary</i>	157

Γεωργία Ανδρέου & Ματίνα Τασιούδη: <i>Η ανάπτυξη του λεξιλογίου σε παιδιά με Σύνδρομο Απνοιών στον Ύπνο</i>	175
Ανθούλα- Ελευθερία Ανδρεσάκη: <i>Γατρικές μεταφορές στον δημοσιογραφικό λόγο της κρίσης: Η οπτική γωνία των Γερμανών</i>	187
Μαρία Ανδριά: <i>Προσεγγίζοντας θέματα Διαγλωσσικής Επίδρασης μέσα από το πλαίσιο της Γνωσιακής Γλωσσολογίας: ένα παράδειγμα από την κατάκτηση της Ελληνικής ως L2</i>	199
Spyros Armotistis & Kakia Petinou: <i>Mastering word-initial syllable onsets by Cypriot Greek toddlers with and without early language delay</i>	215
Julia Bacskai-Atkari: <i>Ambiguity and the Internal Structure of Comparative Complements in Greek</i>	231
Costas Canakis: <i>Talking about same-sex parenthood in contemporary Greece: Dynamic categorization and indexicality</i>	243
Michael Chiou: <i>The pragmatics of future tense in Greek</i>	257
Maria Chondrogianni: <i>The Pragmatics of the Modern Greek Segmental Markers</i>	269
Katerina Christopoulou, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis: <i>Grammatical gender and offensiveness in Modern Greek slang vocabulary</i>	291
Aggeliki Fotopoulou, Vasiliki Foufi, Tita Kyriacopoulou & Claude Martineau: <i>Extraction of complex text segments in Modern Greek</i>	307
Αγγελική Φωτοπούλου & Βούλα Γιούλη: <i>Από την «Έκφραση» στο «Πολύτροπο»: σχεδιασμός και οργάνωση ενός εννοιολογικού λεξικού</i>	327
Marianthi Georgalidou, Sofia Lampropoulou, Maria Gasouka, Apostolos Kostas & Xanthippi Foulidi: <i>“Learn grammar”: Sexist language and ideology in a corpus of Greek Public Documents</i>	341
Maria Giagkou, Giorgos Fragkakis, Dimitris Pappas & Harris Papageorgiou: <i>Feature extraction and analysis in Greek L2 texts in view of automatic labeling for proficiency levels</i>	357

Dionysis Goutsos, Georgia Fragaki, Irene Florou, Vasiliki Kakousi & Paraskevi Savvidou: <i>The Diachronic Corpus of Greek of the 20th century: Design and compilation</i>	369
Kleanthes K. Grohmann & Maria Kambanaros: <i>Bilectalism, Comparative Bilingualism, and the Gradience of Multilingualism: A View from Cyprus</i>	383
Günther S. Henrich: „Γεωγραφία νεωτερική“ στο Λίβιστρος και Ροδάμνη: μετατόπιση ονομάτων βαλτικών χωρών προς την Ανατολή;.....	397
Noriyo Hoozawa-Arkenau & Christos Karvounis: <i>Vergleichende Diglossie - Aspekte im Japanischen und Neugriechischen: Veriätäten - Interferenz</i>	405
Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσομπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά & Σταυριαλένα Περρέα: <i>ΣΕΠΙΜΕ2: Μια καινούρια πηγή αναφοράς για την Ελληνική ως Γ2</i>	419
Μαρία Ιακώβου & Θωμαΐς Ρουσουλιώτη: <i>Βασικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης του νέου μοντέλου αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας</i>	433
Μαρία Καμηλάκη: «Μαζί μου ασχολείσαι, πόσο μαλάκας είσαι!»: Λέξεις-ταμπού και κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες στο σύγχρονο ελληνόφωνο τραγούδι.....	449
Μαρία Καμηλάκη, Γεωργία Κατσούδα & Μαρία Βραχιονίδου: <i>Η εννοιολογική μεταφορά σε λέξεις-ταμπού της ΝΕΚ και των νεοελληνικών διαλέκτων</i>	465
Eleni Karantzola, Georgios Mikros & Anastassios Papaioannou: <i>Lexico-grammatical variation and stylometric profile of autograph texts in Early Modern Greek</i>	479
Sviatlana Karpava, Maria Kambanaros & Kleanthes K. Grohmann: <i>Narrative Abilities: MAINing Russian–Greek Bilingual Children in Cyprus</i>	493
Χρήστος Καρβούνης: <i>Γλωσσικός εξαρχαϊσμός και «ιδεολογική» νόρμα: Ζητήματα γλωσσικής διαχείρισης στη νέα ελληνική</i>	507

Demetra Katis & Kiki Nikiforidou: <i>Spatial prepositions in early child Greek: Implications for acquisition, polysemy and historical change</i>	525
Γεωργία Κατσούδα: <i>Το επίθημα -ούνα στη ΝΕΚ και στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	539
George Kotzoglou: <i>Sub-extraction from subjects in Greek: Its existence, its locus and an open issue</i>	555
Veranna Kyprioti: <i>Narrative, identity and age: the case of the bilingual in Greek and Turkish Muslim community of Rhodes, Greece</i>	571
Χριστίνα Λύκου: <i>Η Ελλάδα στην Ευρώπη της κρίσης: Αναπαραστάσεις στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο</i>	583
Nikos Liosis: <i>Systems in disruption: Propontis Tsakonian</i>	599
Katerina Magdou, Sam Featherston: <i>Resumptive Pronouns can be more acceptable than gaps: Experimental evidence from Greek</i>	613
Maria Margarita Makri: <i>Opos identity comparatives in Greek: an experimental investigation</i>	629
2ος Τόμος	
Περιεχόμενα	651
Vasiliki Makri: <i>Gender assignment to Romance loans in Katoitaliótika: a case study of contact morphology</i>	659
Evgenia Malikouti: <i>Usage Labels of Turkish Loanwords in three Modern Greek Dictionaries</i>	675
Persephone Mamoukari & Penelope Kambakis-Vougiouklis: <i>Frequency and Effectiveness of Strategy Use in SILL questionnaire using an Innovative Electronic Application</i>	693

Georgia Maniati, Voula Gotsoulia & Stella Markantonatou: <i>Contrasting the Conceptual Lexicon of ILSP (CL-ILSP) with major lexicographic examples</i>	709
Γεώργιος Μαρκόπουλος & Αθανάσιος Καρασίμος: <i>Πολυεπίπεδη επισημείωση του Ελληνικού Σώματος Κειμένων Αφασικού Λόγου</i>	725
Πωλίνα Μεσηνιώτη, Κατερίνα Πούλιου & Χριστόφορος Σουγανίδης: <i>Μορφοσυντακτικά λάθη μαθητών Τάξεων Υποδοχής που διδάσκονται την Ελληνική ως Γ2</i>	741
Stamatia Michalopoulou: <i>Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German</i>	759
Vicky Nanousi & Arhonto Terzi: <i>Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek passives</i>	773
Καλομοίρα Νικολού, Μαρία Ξεφτέρη & Νίτσα Παραχεράκη: <i>Το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα</i>	789
Ελένη Παπαδάμου & Δώρας Κ. Κυριαζής: <i>Μορφές διαβαθμιστικής αναδίπλωσης στην ελληνική και στις άλλες βαλκανικές γλώσσες</i>	807
Γεράσιμος Σοφοκλής Παπαδόπουλος: <i>Το δίπολο «Εμείς και οι Άλλοι» σε σχόλια αναγνωστών της Lifo σχετικά με τη Χρυσή Αυγή</i>	823
Ελένη Παπαδοπούλου: <i>Η συνδυαστικότητα υποκοριστικών επιθημάτων με β' συνθετικό το επίθημα -άκι στον διαλεκτικό λόγο</i>	839
Στέλιος Πιπερίδης, Πένυ Λαμπροπούλου & Μαρία Γαβριλίδου: <i>clarin:el. Υποδομή τεκμηρίωσης, διαμοιρασμού και επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων</i>	851
Maria Pontiki: <i>Opinion Mining and Target Extraction in Greek Review Texts</i>	871
Anna Roussou: <i>The duality of mīpos</i>	885

Stathis Selimis & Demetra Katis: <i>Reference to static space in Greek: A cross-linguistic and developmental perspective of poster descriptions</i>	897
Evi Sifaki & George Tsoulas: <i>XP-V orders in Greek</i>	911
Konstantinos Sipitanos: <i>On desiderative constructions in Naousa dialect</i>	923
Eleni Staraki: <i>Future in Greek: A Degree Expression</i>	935
Χριστίνα Τακούδα & Ευανθία Παπαευθυμίου: <i>Συγκριτικές διδακτικές πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως Γ2: από την κριτική παρατήρηση στην αναπλαισίωση</i>	945
Alexandros Tantos, Giorgos Chatzioannidis, Katerina Lykou, Meropi Papatheohari, Antonia Samara & Kostas Vlachos: <i>Corpus C58 and the interface between intra- and inter-sentential linguistic information</i>	961
Arhonto Terzi & Vina Tsakali: <i>The contribution of Greek SE in the development of locatives</i>	977
Paraskevi Thomou: <i>Conceptual and lexical aspects influencing metaphor realization in Modern Greek</i>	993
Nina Topintzi & Stuart Davis: <i>Features and Asymmetries of Edge Geminates</i>	1007
Liana Tronci: <i>At the lexicon-syntax interface Ancient Greek constructions with ἔχειν and psychological nouns</i>	1021
Βίλλυ Τσάκωνα: <i>«Δημοκρατία είναι 4 λύκοι και 1 πρόβατο να ψηφίζουν για φαγητό»:Αναλύοντας τα ανέκδοτα για τους/τις πολιτικούς στην οικονομική κρίση</i>	1035
Ειρήνη Τσαμαδοῦ- Jacobberger & Μαρία Ζέρβα: <i>Εκμάθηση ελληνικών στο Πανεπιστήμιο Στρασβούργου: κίνητρα και αναπαραστάσεις</i> ...	1051
Stavroula Tsiplakou & Spyros Armostis: <i>Do dialect variants (mis)behave? Evidence from the Cypriot Greek koine</i>	1065
Αγγελική Τσόκογλου & Σύλα Κλειδή: <i>Συζητώντας τις δομές σε -οντας</i>	1077

Αλεξιάννα Τσότσου:	
<i>Η μεθοδολογική προσέγγιση της εικόνας της Γερμανίας στις ελληνικές εφημερίδες .....</i>	1095
Anastasia Tzilinis:	
<i>Begründendes Handeln im neugriechischen Wissenschaftlichen Artikel: Die Situierung des eigenen Beitrags im Forschungszusammenhang.....</i>	1109
Κυριακούλα Τζωρτζάτου, Αργύρης Αρχάκης, Άννα Ιορδανίδου & Γιώργος Ι. Ευδόπουλος:	
<i>Στάσεις απέναντι στην ορθογραφία της Κοινής Νέας Ελληνικής: Ζητήματα ερευνητικού σχεδιασμού .....</i>	1123
Nicole Vassalou, Dimitris Papazachariou & Mark Janse:	
<i>The Vowel System of Mišótika Cappadocian .....</i>	1139
Marina Vassiliou, Angelos Georganas, Prokopis Prokopidis & Haris Papageorgiou:	
<i>Co-referring or not co-referring? Answer the question!.....</i>	1155
Jeroen Vis:	
<i>The acquisition of Ancient Greek vocabulary.....</i>	1171
Christos Vlachos:	
<i>Mod(aliti)es of lifting wh-questions.....</i>	1187
Ευαγγελία Βλάχου & Κατερίνα Φραντζή:	
<i>Μελέτη της χρήσης των ποσοδεικτών λίγο-λιγάκι σε κείμενα πολιτικού λόγου .....</i>	1201
Madeleine Voga:	
<i>Τι μας διδάσκουν τα ρήματα της ΝΕ σχετικά με την επεξεργασία της μορφολογίας.....</i>	1213
Werner Voigt:	
<i>«Σεληνάκι μου λαμπρό, φέγγε μου να περπατώ ...» oder: warum es in dem bekannten Lied nicht so, sondern eben φεγγαράκι heißt und ngr. φεγγάρι .....</i>	1227
Μαρία Βραχιονίδου:	
<i>Υποκοριστικά επιρρήματα σε νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα .....</i>	1241
Jeroen van de Weijer & Marina Tzakosta:	
<i>The Status of *Complex in Greek.....</i>	1259
Theodoros Xioufis:	
<i>The pattern of the metaphor within metonymy in the figurative language of romantic love in modern Greek.....</i>	1275

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥΡΚΟΦΩΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΞΕΝΗΣ/ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη,
Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν
Σισμανόγλειο Μέγαρο - Γενικό Προξενείο
της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη
eachladi@gmail.com, aggeliki14d@yahoo.com,
jennymalikouti@gmail.com, chrisa.paraschaki@gmail.com

Abstract

Presented in this article are the results of an error analysis study performed on samples written by Turkish-speaking adult learners of Greek at Sismanoglu Megaro of the Consulate General of Greece in Istanbul. Instructors collected data between the years 2011-2015, when more than 500 students of all levels of proficiency were taking part in the Greek Language Program. The most common errors were analyzed with reference to structural discrepancies between Turkish and Greek. Applications of error analysis in teaching practice are proposed with regard to the learners' L1 and target language.

Λέξεις-κλειδιά: ανάλυση λαθών, διδασκαλία Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, τουρκόφωνοι, Τουρκική ως Γ1, αξιοποίηση λαθών, εκμάθηση δεύτερης γλώσσας

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας ανάλυσης λαθών στην παραγωγή γραπτού λόγου τουρκόφωνων ενήλικων σπουδαστών του Προγράμματος Διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας στο Σισμανόγλειο Μέγαρο του Γενικού

Προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τις διδάσκουσες κατά την περίοδο 2011-2015, όταν στο Πρόγραμμα συμμετείχαν συνολικά πάνω από πεντακόσιοι σπουδαστές όλων των επιπέδων ελληνομάθειας.

Με αυτήν την προσέγγιση επιδιώκεται να καταγραφούν, να κατηγοριοποιηθούν και να ερμηνευθούν πιθανολογικά τα πιο συχνά λάθη που εντοπίζονται στον λόγο των διδασκομένων την Ελληνική με μητρική γλώσσα την Τουρκική. Η συνεισφορά της προκαταρκτικής αυτής έρευνας είναι αφενός η εμφάνιση των γνώσεων των διδασκόντων που απευθύνονται σε αυτό το ειδικό κοινό και αφετέρου η συνακόλουθη ενίσχυση της γλωσσικής διδασκαλίας με καθοδήγηση, υλικό και δραστηριότητες που θα είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μαθητών, όπως αυτές αναδεικνύονται από την ανάλυση των λαθών.

Μετά από μία συνοπτική αναφορά στο Σισμανόγλειο Μέγαρο και τις δραστηριότητες του παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και η μεθοδολογία. Στη συνέχεια, τα συχνότερα λάθη, ταξινομημένα σε φωνητικά/φωνολογικά, γραφηματικά, μορφολογικά, συντακτικά, λεξιλογικά/σημασιολογικά και πραγματολογικά/υφολογικά, αναλύονται με αναφορά σε δομικά χαρακτηριστικά της τουρκικής γλώσσας που διαφέρουν από την Ελληνική. Τέλος, συζητείται η χρησιμότητα της ανάλυσης λαθών και η παιδαγωγική αξιοποίησή τους στη διδακτική πράξη, λαμβάνοντας υπόψη και πολιτισμικά στοιχεία της μητρικής γλώσσας των σπουδαστών και της γλώσσας-στόχου.

2. Το Σισμανόγλειο Μέγαρο και οι δράσεις του

Το πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικών στο Σισμανόγλειο Μέγαρο του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη¹ ξεκίνησε το 2008, για να καλύψει αρχικά τις ανάγκες ειδικών ομάδων (γονείς μαθητών των ομογενειακών σχολείων, τουρκόφωνοι με καταγωγή από τη Δυτική Θράκη). Από το 2010, με την οικονομική υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος και του Ιδρύματος Μποδοσάκη, απευθύνεται κυρίως σε ενήλικες τουρκόφωνους που παρακολουθούν μαθήματα ως υπότροφοι. Τα τμήματα είναι συμβατά με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις γλώσσες και περιλαμβάνουν γενικές τάξεις για όλα τα επίπεδα (Α1-Γ2) και ειδικές τάξεις όπως προφορικής εξάσκησης, λογοτεχνίας, μετάφρασης, προετοιμασίας για τις εξετάσεις πιστοποίησης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ). Το Σισμανόγλειο Μέγαρο

---

1 Πληροφορίες στον ιστότοπο: <http://www.mfa.gr/turkey/sismanogleiomegaro>

είναι από το 2011 το μοναδικό στην Τουρκία εξεταστικό κέντρο Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας του ΚΕΓ.

Μια άλλη δράση του είναι η επιμόρφωση διδασκόντων την Ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα στην Τουρκία και η διαχείριση της ψηφιακής κοινότητας Dialog-os.² Η κοινότητα αυτή δημιουργήθηκε σε συνεργασία με το ΚΕΓ με στόχο τη συνεργασία των εκπαιδευτικών και τη δημιουργία διδακτικού υλικού προσαρμοσμένου στις ανάγκες των τουρκόφωνων σπουδαστών. Πρόσβαση παρέχεται και σε σπουδαστές ελληνικής γλώσσας από την Τουρκία, οι οποίοι μπορούν να αντλούν επιπρόσθετο υλικό, να επικοινωνούν μεταξύ τους και να συμμετέχουν σε κοινές δραστηριότητες.

Επίσης, σε συνεργασία με τμήματα Τουρκικών Σπουδών των Πανεπιστημίων Αθηνών, Αιγαίου και Θράκης έχουν πραγματοποιηθεί διαδικτυακά προγράμματα αλληλοδιδασκαλίας “in tandem” μεταξύ ελληνόφωνων και τουρκόφωνων φοιτητών. Το Σισμανόγλειο Μέγαρο διαθέτει διαρκώς εμπλουτιζόμενη δανειστική βιβλιοθήκη και βιβλιοθήκη διδασκόντων, καθώς και ειδική ερευνητική συλλογή για την ιστορία του Μικρασιατικού Ελληνισμού (Συλλογή Μελετίου Σακκουλίδη). Στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις: εκθέσεις εικαστικών τεχνών, συναυλίες, διαλέξεις, επιστημονικές ημερίδες, προβολές ελληνικών ταινιών, παρουσιάσεις βιβλίων κ.ά.

3. Θεωρητικό Υπόβαθρο

Ο εντοπισμός, η περιγραφή, η κατηγοριοποίηση, η αιτιολόγηση και η αξιολόγηση -ακόμη και η πρόληψη/διόρθωση- των λαθών στον λόγο μη φυσικών ομιλητών μιας γλώσσας-στόχου έχει απασχολήσει ερευνητές γλωσσολόγους, εκπαιδευτικούς, υπεύθυνους αναλυτικών προγραμμάτων και λειτουργούς της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης. Δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τον ορισμό του «γλωσσικού λάθους» και την ταξινόμηση των λαθών. Υιοθετώντας έναν γενικό ορισμό, ως γλωσσικά λάθη μπορούν να χαρακτηριστούν οι «παρατηρήσιμες αποκλίσεις από την γραμματική ενός ενήλικα φυσικού ομιλητή, που αντικατοπτρίζουν την διαγλωσσική ικανότητα του μαθητή» (Brown 1994: 205).

Το ενδιαφέρον για τα λάθη των μαθητών στην κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας εντάχθηκε αρχικά στη θεωρία της Αντιπαραβολικής Ανάλυσης (*Contrastive Analysis*). Σύμφωνα με τις θέσεις της, βαθιά επηρεασμένες από την ψυχολογική σχολή του Συ-

---

2 Περισσότερες πληροφορίες στον ιστότοπο: <http://sismanoglio.greek-language.gr/>

μπεριφορισμού, η κατάκτηση της γλώσσας-στόχου είναι μία διαδικασία διαμόρφωσης κατάλληλων συνηθειών μέσω της ενίσχυσης ή επιδοκμασίας της σωστής ανταπόκρισης σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Τα λάθη αντιμετωπίζονται ως το αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης παρουσίας των συνηθειών της μητρικής γλώσσας στη γλώσσα-στόχο, δηλαδή ως συμπτώματα παρεμβολής από τη Γ1. Η λεπτομερής περιγραφή της γλώσσας-στόχου βάσει της δομιστικής προσέγγισης και η σύγκρισή της με τη δομή της μητρικής γλώσσας του μαθητή θεωρείτο ότι μπορεί να προβλέψει ή να εξηγήσει τα λάθη που πηγάζουν από τα σημεία διαφοροποίησης των δύο συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό τα λάθη ήταν αποφευκτέα και η διδακτική πρακτική επικεντρωνόταν στις προβληματικές περιοχές, ώστε να αντισταθμίσει τα αρνητικά αποτελέσματα της παρεμβολής της μητρικής γλώσσας.

Η προσέγγιση της Ανάλυσης Λαθών (*Error Analysis*), με βασικό εισηγητή τον Corder, συνδέεται στενά με την ανάδυση της Θεωρίας της Διαγλώσσας (*Interlanguage Theory*) (Ellis 2005). Η μεθοδολογία αυτή στρέφει το ενδιαφέρον από το άμεσα παρατηρήσιμο γλωσσικό εισαγόμενο και εξαγόμενο στις εσωτερικές νοητικές διεργασίες που συντελούν στη δόμηση της γλωσσικής ικανότητας (νοησιαρχική προσέγγιση). Με την εισαγωγή της θεωρίας της διαγλώσσας, η κατάκτηση της γλώσσας-στόχου θεωρείται μία διαδικασία διατύπωσης και ελέγχου υποθέσεων από την πλευρά του μαθητή. Το νοητικό μοντέλο της νέας γλώσσας αναπροσαρμόζεται σταδιακά με τη βελτίωση της επικοινωνιακής ικανότητας στη γλώσσα-στόχο. Στο πλαίσιο αυτό τα λάθη δεν είναι ανεπιθύμητα και καταδικαστέα, όπως στην Αντιπαραβολική Ανάλυση, αλλά φυσικά και αναπόφευκτα. Συστηματικά, και όχι τυχαία, τα λάθη αποτελούν απόδειξη του αναπτυσσόμενου συστήματος του μαθητή και ένδειξη των στρατηγικών μάθησης που χρησιμοποιεί.

3.1 Μεθοδολογία

Σύμφωνα με τα πέντε στάδια στη διαδικασία Ανάλυσης Λαθών κατά τον Corder (Corder 1974), το δείγμα μας αποτελείται από κείμενα ελεύθερης παραγωγής γραπτού λόγου των σπουδαστών του Σισμανογλείου Μεγάρου, όπως γραπτά εξετάσεων (κατατακτήρια τεστ, τεστ προόδου, τελικές εξετάσεις) και εργασίες. Το επίπεδο, το περιεχόμενο (θέμα) και το κειμενικό είδος ποικίλλουν. Η μητρική γλώσσα των μαθητών είναι η Τουρκική, και ο τρόπος γλωσσικής εκμάθησης είναι κατά κύριο λόγο η διδακτική καθοδήγηση, η οποία ενδεχομένως ενισχύεται από επικοινωνία με φυσικούς ομιλητές (Μπέλλα 2007: 51). Δεν λαμβάνονται υπόψη παράγοντες του πληθυσμού του δείγματος που σχετίζονται με την ηλικία, το επάγγελμα, το μορφωτικό επίπεδο και τα κίνητρα εκμάθησης. Τα δεδομένα δεν συλλέχθηκαν με στοχευμένο τρόπο βάσει

κάποιας δομημένης δραστηριότητας/ερωτηματολογίου και έχοντας κατά νου τη συγκεκριμένη έρευνα. Ωστόσο, ψηφιοποιήθηκαν για αυτόν τον σκοπό και στόχος είναι η ερευνητική αξιοποίησή τους στο μέλλον. Εφόσον πρόκειται για ελεύθερη παραγωγή λόγου, οι μαθητές χρησιμοποιούν τα γλωσσικά μέσα που διαθέτουν, για να εκφραστούν με τον λιγότερο δυνατό έλεγχο στη γραπτή επίδοσή τους από τον δάσκαλο.

Τα λάθη που εντοπίζονται στο δείγμα είναι λάθη παραγωγής, όχι πρόσληψης, και συστηματικά λάθη, όχι τυχαία, δηλαδή παραδρομές ή γλωσσικά ολισθήματα (*mistakes*), προϊόντα τυχαίων περιστάσεων. Υποθέτουμε δηλαδή ότι είναι αποκλίσεις που προκύπτουν από έλλειψη ικανότητας ή γνώσης, και όχι από αποτυχία του μαθητή να πραγματώσει τη γλωσσική του ικανότητα (Corder 1967: 166). Πρόκειται κατά κύριο λόγο για τοπικά λάθη (*local errors*), τα οποία καθιστούν μεν τη μορφή και τη δομή της πρότασης αποκλίνουσα αλλά δεν προκαλούν στον επαρκή ομιλητή της γλώσσας παρά μικρή ή καμία δυσκολία στην κατανόηση του εκφωνήματος, δεδομένου και του συγκεκριμένου. Αντιθέτως, τα καθολικά λάθη (*global errors*) προκαλούν στον ακροατή ή αναγνώστη παρερμηνεία ή έλλειψη κατανόησης του μηνύματος, και παρεμποδίζουν την επικοινωνία. Επίσης, εστιάζουμε την προσοχή μας στα εμφανή λάθη, που εντοπίζονται λόγω της μορφικής απόκλισής τους από τη νόρμα.

Η ταξινόμηση του Corder (1974) σε προσυστηματικά, συστηματικά και μετασυστηματικά λάθη δεν ακολουθείται εδώ, καθώς προϋποθέτει συνεργασία με τον μαθητή. Εφόσον τα δεδομένα είναι γραπτά και δεν μπορούμε να συμβουλευτούμε τον μαθητή, προσπαθούμε να συμπεράνουμε αυτό που ήθελε να πει από την επιφανειακή δομή της πρότασης και τα συμφραζόμενα. Καταφεύγουμε δηλαδή σε μία «ευλογοφανή ερμηνεία» (*plausible interpretation*) και «ευλογοφανή αναδόμηση» (*plausible reconstruction*). Η ταξινόμηση των λαθών γίνεται βάσει γλωσσικών επιπέδων και όχι με αναγωγή σε μία μοναδική αιτία ή πηγή τους.

4. Ανάλυση Λαθών

4.1. Φωνητικά / Φωνολογικά λάθη

Πολλά από τα φωνητικά/φωνολογικά λάθη που εντοπίζονται οφείλονται σε παρεμβολή από τη μητρική γλώσσα. Στο παράδειγμα (1) παρατηρείται προσθήκη ενός φωνήεντος μεταξύ δύο συμφώνων, καθώς στα τουρκικά κάποια συμφωνικά συμπλέγματα στον προφορικό λόγο χωρίζονται από ένα διορθωτικό φωνήεν.

- (1) α. *'astima 'άσθμα'
β. *fi'lim 'φιλμ'

Συχνά υπάρχει σύγχυση χειλικών και οδοντικών συμφώνων θ – φ, θ – τ, δ-ντ (2). Τα φωνήματα /θ/ και /δ/ δεν υπάρχουν στην Τουρκική και συγχέονται με αλλά παρεμφερή φωνήματα. Επίσης, παρατηρείται ξενική προφορά των διγραμμάτων τσ και τζ. Προφέρονται όπως τα αντίστοιχα τουρκικά ς και c (3).

- (2) α. *'felo 'θέλω'
β. *'talasa 'θάλασσα'
γ. *do'mata 'ντομάτα'
(3) α. *ko'ri'i 'κορίτσι'
β. *e'i 'έτσι'
γ. *dza'dziki 'τζατζίκι'

Επιπλέον, εντοπίζονται λάθη στα αλλόφωνα του /l/, /m/, /n/ όταν ακολουθεί ήχος [i] και άλλο φωνήεν (4). Αυτό το λάθος μπορεί να οφείλεται σε ελλιπή ή ανεπαρκή διδακτική καθοδήγηση. Ένα άλλο φαινόμενο είναι η αντικατάσταση του /γ/ σε αρχική θέση από [g] λόγω παρεμβολής από τη μητρική γλώσσα (5). Αξίζει να σημειωθεί ότι αν εμφανίζεται στο εσωτερικό της λέξης δεν παρουσιάζει πρόβλημα γιατί προσεγγίζει το ηχηρό υπερωικό εξακολουθητικό φώνημα /ɣ/ (yumuşak ge [g]) της Τουρκικής. Σχετικά με τον τονισμό παρατηρούνται άτονα κείμενα, παρατονισμένα, κάτι που στην περίπτωση των τονικών παρώνυμων δημιουργεί σύγχυση (6), ενώ ενίοτε σημειώνεται παραπάνω από ένας τόνος σε μία λέξη.

- (4) α. *jali'a 'γαλιά' - 'jala 'γυάλα'
β. *eni'a 'εννιά' - 'ena 'ένα'
(5) *'gala 'γάλα'
(6) α. πότε-ποτέ
β. κάνεις-κανείς

4.2. Γραφηματικά λάθη

Λάθη στη γραφή και την ορθογραφία πηγάζουν από τη διαφορά μεταξύ του ελληνικού και του λατινικού αλφαβήτου. Έτσι, χρησιμοποιούνται τα γραφήματα β και δ αντί για τα διγράμματα μπ και ντ (7), διότι θεωρούν ότι αποδίδουν αυτόν τον ήχο όπως τα

γραφήματα b και d στα τουρκικά. Αντιστοίχως, παρατηρείται χρήση λατινικών χαρακτήρων στη θέση των ελληνικών: x - ξ, u - υ, e - ε (8).

- (7) α. *δομάτο 'ντομάτα'
β. *Βεσίκτας 'Μπεσίκτας'
(8) Χέρο τουρκικό και Αγγλικά.

ΜΕ ΛΕΝΕ ΜΟΥΚΕ. ΕΙΜΚΙ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ. ΕΙΜΚΙ ΤΡΙάντα ενά χρόνιαν.
Εχο μερό στο ΑΚΑΤΛΟ/ΛΕΒΕΝΤ. ΤΟΡΚ ΕΙ
ΜΑΘΑΙΝΟ ΣΙΝΕΜΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΡΙΑ. ΕΧΟ ΜΙΑ ΑΣΕΛ ΦΙ
ΛΕΝΙΣ. ΕΙΜΚΙ ΕΛΕΥΤΕΡΙΑ. ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ
ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ. ΔΕΝ ΕΧΟ ΠΑΡΙΑ ΑΛΛΑ
ΕΧΟ ΜΙΑ ΓΑΤΑ. ΧΕΡΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΚΑΙ Αγγλ
ΛΙΓΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ. ΤΟΡΚ ΕΧΟ ΜΚΘΑΙΝΟ ΕΛΛΙΝ
Μ ΑΡΕΣΕΙ ΜΟΥΣΙΚΙ ΜΙΚΚΕΛ ΤΖΑΚΚΟΝ.
ΕΧΟ ΣΥΝΟ ΣΤΙΣ ΟΡΓΙΟ. ΕΧΟ ΑΚ ΠΑ ΜΕ
ΒΤΟ ΘΠΠΗ.

Εικόνα 1 | Παράδειγμα γραφηματικών λαθών από τελικό διαγώνισμα, επίπεδο Α1, Ιούλιος 2010

Εντοπίζεται επίσης λανθασμένη χρήση κεφαλαίων και μικρών γραμμάτων, όπως και σημείων στίξης: παράλειψη συμβόλου τόνου, χρήση λατινικού ερωτηματικού αντί για ελληνικό, χρήση ελληνικού ερωτηματικού αντί για άνω τελεία ή κόμμα (9). Άλλο ένα συνηθισμένο φαινόμενο είναι η εφαρμογή φωνητικής ορθογραφίας. Αντί των γραφημάτων ξ, ψ και γκ/γχ χρησιμοποιούνται γραφήματα που αποδίδουν την προφορά (10).

- (9) α. Τορα εγο Μαθαίνο σινεμά.
β. Ποσ σε λένε?
(10) α. Μου αρέσει το παάρι.
β. Πάω δουλειά με τακσί.
γ. *Ανγκελική 'Αγγελική'
δ. *άνχος 'άγχος'

4.3. Μορφολογικά λάθη

Πολύ συχνά μορφολογικά λάθη παρατηρούνται στον σχηματισμό της κλίσης των ουσιαστικών και των ρημάτων. Κυρίως πρόκειται για λάθη υπεργενίκευσης. Στο (11) η κατάληξη σε -α παρερμηνεύεται ως θηλυκού γένους, με αποτέλεσμα τον λανθασμένο σχηματισμό του τύπου πληθυντικού. Στο (12) έχουμε υπεργενίκευση της κατάληξης πληθυντικού ενός τύπου θηλυκών ουσιαστικών λόγω ελλιπούς γνώσης και στο (13) υπεργενίκευση τύπων ρηματικής κλίσης.

- (11) Αγοράζω χαρτομάντηλες από το περίπτερο.
- (12) Οι αγρότες αφήνουν τα χωράφια τους και ψάχνουν ευκαιρίες να μετακομίζουν στις πόλες.
- (13) α. Οι μαθήτριες περνάουν ωραία.
β. Γιατί δεν τρώεις το φαγητό σου;
γ. Εδώ και λίγο καιρό το πρόβλημα αυξίζει.

Συχνά είναι τα λάθη στα άρθρα, όπου αποδίδεται το φυσικό γένος αντί του γραμματικού βάσει κατάληξης (14) ή υπεργενίκευση του πρωτοτυπικού γένους των ουσιαστικών, π.χ. σε -ος (15).

- (14) Η κορίτσι είναι κουρασμένη.
- (15) Πήγα στον Σύρο και τον Πάρο πέρσι το καλοκαίρι.

Πολύ συχνά -ακόμη και στα προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας- είναι τα λάθη συμφωνίας επιθέτου-ουσιαστικού, π.χ. υπεργενίκευση της κατάληξης του αρσενικού ουσιαστικού στον πληθυντικό στον επιθετικό προσδιορισμό που το συνοδεύει (16), καθώς και λάθη σύγχυσης επιθέτου-επιρρήματος (16-17). Η σύγχυση επιθέτου-επιρρήματος μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στην παρεμβολή της Τουρκικής, όπου ως επί το πλείστον το επίθετο και το επίρρημα δεν διαφέρουν μορφολογικά και διαφοροποιούνται μόνο μέσω της συντακτικής τους θέσης.

- (16) Οι απαιδευτες αγρότες που δεν μπορούν να βρουν καλύτερη δουλειά υποχρεώνονται να κατοικούν στις πτωχογειτονιές και να γίνονται τέλειοι δυστυχημένοι.
- (17) Μπορείς να το πετύχεις εύκολο.

Ένα συχνό είδος μορφολογικών λαθών αφορά στη σύγχυση συνοπτικής-συνεχούς ρηματικής όψης (18). Παρατηρείται επίσης υπεργενίκευση της ενεργητικής μορφής

του τύπου σε -οντας σε μεσοπαθητικά ρήματα (19), καθώς και λάθη στη χρήση των αρνητικών μορίων *δεν* και *μην* (20).

- (18) α. Πρέπει να μην φας τα γλύκα και οι σοκολάτες.
β. Δεν μου αρέσει να διαβάσω εφημερίδα.
- (19) α. Πέρασα όλο το βράδυ κάθοντας μπροστά στην τηλεόραση.
β. Σκέφτοντας μπορείς να βρεις την λύση.
- (20) Δεν μπορώντας να σου βρω έφυγα.

4.4. Συντακτικά λάθη

Λάθη στη χρήση του άρθρου παρατηρούνται και σε συντακτικό επίπεδο: παράλειψη της χρήσης του (21), υπερδιόρθωση με παράλληλη χρήση οριστικού-αόριστου άρθρου πιθανόν λόγω του συνδυασμού του οριστικού άρθρου με την πρόθεση *σε* (22), περιττή χρήση άρθρου σε προτάσεις με κατηγορημα (23). Η συχνή παράλειψη του ρήματος *είμαι* στο τρίτο πρόσωπο ενικού (21) μπορεί να αποδοθεί σε αρνητική παρεμβολή της Γ1 όπου το ρήμα/κατάληξη *είναι* σχεδόν πάντα παραλείπεται στο τρίτο πρόσωπο.

- (21) Αχμέτ από την Τουρκία.
- (22) Δουλεύω στη μία εταιρεία.
- (23) Εγώ είμαι ο δάσκαλος.

Ένα συχνό λάθος αφορά στον σχηματισμό προτάσεων με το ρήμα *έχω*. Η κτητική αντωνυμία χρησιμοποιείται μαζί με το ρήμα *έχω* κατ' αντιστοιχία προς τη δομή στα τουρκικά, όπου το ρήμα δεν φέρει προσωπικές καταλήξεις και η κτήση δηλώνεται από την αντωνυμία.

- (24) α. Έχω ένα σπίτι μου στο Μπόντρουμ.
β. Πόσα αδέρφια σου υπάρχουν;

Λάθη στη χρήση των πτώσεων μπορεί να οφείλονται σε παρεμβολή από τη μητρική γλώσσα: τοπική πτώση με την πρόθεση *σε* για χρονικές εκφράσεις (25): λανθασμένη σειρά των όρων (26), λάθη στη σύνταξη ρημάτων: χρήση της πρόθεσης *από* με το ρήμα *φοβάμαι* σύμφωνα με τη σύνταξή του στα τουρκικά (27α), χρήση γενικής αντί αιτιατικής πτώσης (27β-γ). Η χρήση ονομαστικής αντί αιτιατικής με το αόριστο άρθρο (28)

ενδέχεται να είναι παράδειγμα ημιτελούς εφαρμογής κανόνων ή λάθος παρεμβολής, καθώς στα τουρκικά χρησιμοποιείται αιτιατική μόνο με το προσδιορισμένο αντικείμενο.

- (25) Στην άνοιξη έκανα διακοπές.
- (26) Σπούδασα στο Ιστάνμπολ Πανεπιστήμιο.
- (27) α. Φοβάμαι από τον σεισμό.
β. Μου εξυπηρέτησε αμέσως.
γ. Μου βοήθησε τρεις ώρες.
- (28) Μπορεί να βρεις ένας νέος, όμορφος άντρας.

Στον σχηματισμό των συμπληρωματικών προτάσεων παρατηρούνται λάθη στους συνδέσμους: παράλειψη (29) ή σύγχυση/λανθασμένη χρήση συνδέσμου (30). Στην Τουρκική οι συμπληρωματικές προτάσεις σχηματίζονται με ρηματικά ουσιαστικά και μετοχές.

- (29) Πιστεύω ήρθε.
- (30) α. Νομίζω που άργησες.
β. Χαίρομαι ότι ήρθες.

Λάθη στη χρήση του πληθυντικού αριθμού επηρεάζονται ενδεχομένως από αντίστοιχες δομές της Γ1: χρήση ενικού με αριθμητικό (31), εφόσον στα τουρκικά τα ονόματα που συνοδεύουν αριθμητικά-ποσοτικά επιρρήματα και αντωνυμίες δεν μαρκάρονται ως προς τον αριθμό· χρήση ενικού, αν και γίνεται γενική αναφορά στο είδος (32) και σε στερεότυπες εκφράσεις/χαιρετισμούς (33).

- (31) Έχει τέσσερα παιδί.
- (32) Έχετε κεράσι;
- (33) α. Καλά ταξίδια.
β. Καλές τύχες.

4.5. Λεξιλογικά / Σημασιολογικά λάθη

Οι πολυάριθμες κοινές λέξεις, εκφράσεις και ιδιωματισμοί μεταξύ Ελληνικής και Τουρκικής αφενός διευκολύνουν τους τουρκόφωνους μαθητές, αφετέρου όμως παραπλανητικές ομοιότητες, όπως οι ψευδόφιλες λέξεις, μπορούν να οδηγήσουν σε λεξιλογικά λάθη, ιδιαίτερα σε επίπεδο ύφους, όταν δάνειες λέξεις έχουν υποστεί σημασιολογική υποβάθμιση (34).

(34) Στο σπίτι έχουμε χαβούζα.

Σε παρεμβολή της Γ1 οφείλεται η λανθασμένη επιλογή λέξεων (35) σε πολύσημες λέξεις, π.χ. το αντίστοιχο ρήμα *okumak* στα τουρκικά σημαίνει *διαβάζω* αλλά και *σπουδάζω*, ή κατ' επίδραση συνάψεων της Τουρκικής (36). Το ρήμα *είμαι* συγχέεται συχνά με το ρήμα *γίνομαι*, καθώς τύποι του πρώτου συμπληρώνονται από το δεύτερο (*olmak*), με το οποίο σχηματίζονται εξάλλου και πολλές περιφράσεις στα τουρκικά (37), π.χ. *έγινε χαρούμενη* αντί για *χάρηκε*. Αντιστοίχως συγχέονται λέξεις με παραπλήσια σημασία: *σημαίνει-δείχνει* (38α), *λέω-μιλάω* (38β), *μήπως-ίσως* (38γ-δ), *διαφέρει-αλλάζει-ποικίλλει* (38ε), *καφέ-καστανό-σκούρο* (38στ).

(35) Διαβάζω στο πανεπιστήμιο αρχιτεκτονική.

(36) Κέρδισα στο πανεπιστήμιο.

(37) α. Έγινε χαρούμενη/ευτυχισμένη.

β. Θα γίνει βροχή.

(38) α. Το στυλ σημαίνει τι είναι ο άνθρωπος.

β. Τι θέλει να μιλήσει στον κόσμο για τον εαυτό του.

γ. Μήπως θα έρθει αύριο.

δ. Ίσως έφαγες;

ε. Πιστεύω ότι αλλάζει από το πρόσωπο στο πρόσωπο.

στ. Οι εργαζόμενοι ντύνονται με μαύρα ή καστανά ρούχα.

4.6. Πραγματολογικά / Υφολογικά λάθη

Σύγχυση παρατηρείται στη χρήση ενικού οικειότητας και πληθυντικού ευγενείας (39) ανάλογα με τις περιστάσεις, καθώς και στην εφαρμογή στερεότυπων εκφράσεων επίσημου ύφους (40). Πολλές φορές εκφράσεις αργκό/νεανικής γλώσσας χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο (41), καθώς και κατά λέξη μεταφράσεις ευχών ή προσφωνήσεων από τη μητρική γλώσσα (42).

(39) * Γεια σου, τι κάνετε;

(40) *Με φιλία – Με εκτίμηση

(41) α. Τι χαμπάρια!

β. Τραβάω ζόρι

(42) α. Καλή ευκολιά!

β. Δασκάλα μου,

γ. Φίλη μου,

Τέλος, εντοπίζονται λάθη που σχετίζονται με την παραβίαση κάποιων συνομιλιακών αξιωμάτων (43).

(43) α. -Τι τηλέφωνο έχεις; -Νόκια.

β. -Έχεις ώρα; -Ναι.

5. Προτάσεις για δραστηριότητες στην τάξη

Τα λάθη των μαθητών, ως πολύτιμοι δείκτες των στρατηγικών που χρησιμοποιούν στην κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας, μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη. Στη συνέχεια, ενδεικτικά αναφέρονται κάποιες διδακτικές προτάσεις.

Για τα φωνολογικά λάθη, ελάχιστα ζεύγη όπως «δίνω-ντύνω», «θυμάμαι-τιμάμε» μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές στην παρατήρηση και εμπέδωση των φωνημάτων. Με τον ίδιο τρόπο μπορούν να λειτουργήσουν και τα τονικά παρώνυμα π.χ. «πό-τε-ποτέ», «τάξη-ταξι». Σε αρκετά διδακτικά εγχειρίδια, τόσο μονόγλωσσα, όσο και δίγλωσσα, υπάρχουν επίσης στοχευμένες ασκήσεις για τη διάκριση φωνημάτων είτε βάσει συγκεκριμένης μητρικής γλώσσας είτε ανεξαρτήτως αυτής. Κατά την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τουρκόφωνους παρατηρούνται ιδιαίτερες δυσκολίες π.χ. στη διάκριση μεταξύ των συμφώνων /φ/ και /θ/ ή /τ/ και /θ/. Για αυτόν τον λόγο ακουστικές ασκήσεις συμπλήρωσης κενών με τα συγκεκριμένα φωνήματα είναι ιδιαίτερα χρήσιμες: «θυμάμαι-φοβάμαι», «φάρος-θάρος» κ.α.

Για τα γραφηματικά λάθη, ασκήσεις ορθογραφίας έχουν στόχο την ανάπτυξη της στρατηγικής της οπτικής παρατήρησης (Αντωνοπούλου, Βαλετόπουλος, Καρακώργιου, Μουμτζή, & Παναγιωτίδου 2006: 33). Για παράδειγμα, ο μαθητής καλείται να απομνημονεύσει ένα μικρό κείμενο, αφού το παρατηρήσει λεπτομερώς, και να το γράψει από μνήμης δίνοντας προσοχή στην ορθογραφία. Μια άλλη τεχνική για τη βελτίωση των ορθογραφίας είναι το *running dictation*: η τάξη χωρίζεται σε ομάδες και ένας «αγγελιαφόρος» ορίζεται για κάθε μία. Ο μαθητής διαβάζει, απομνημονεύει και τμηματικά υπαγορεύει στον «γραφέα» ένα σύντομο κείμενο αναρτημένο στην άλλη άκρη της τάξης. Η πιο γρήγορη ομάδα ή η πιο πιστή καταγραφή του αυθεντικού κειμένου κερδίζει. Με την κιναισθητική αυτή δραστηριότητα οι μαθητές ενδυναμώνουν με παιγνιώδη τρόπο τις ικανότητες γραφής αλλά και ανάγνωσης.

Για τα μορφολογικά και συντακτικά λάθη προτείνεται επίσης μία κιναισθητική άσκηση. Για την εξάσκηση στη συμφωνία υποκειμένου-ρήματος, ο μαθητής καλείται να ξα-

να διαβάσει το κείμενό του, προκειμένου να εντοπίσει το υποκείμενο των προτάσεων. Τοποθετεί τον δείκτη του αριστερού του χεριού στο υποκείμενο και με τον δείκτη του δεξιού του χεριού αναζητεί το ρήμα ελέγχοντας τη συμφωνία τους (Hendrickson 1978: 394). Οι συγκεκριμένες ασκήσεις μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε είδος συμφωνίας στο πλαίσιο της ρηματικής και της ονοματικής φράσης. Από τη διδακτική μας εμπειρία έχουμε δημιουργήσει για τη συγκεκριμένη κατηγορία λαθών ποικίλες ασκήσεις διόρθωσης λαθών που βασίζονται σε λάθη από τεστ, εξετάσεις, εργασίες κλπ. (Πίνακας 1).

Βρίσκω τα λάθη και διορθώνω.
→ Πέτρος αγαπάει Μαρία.
→ Ο Κώστας από την Ελλάδα.
→ Μαθητής δεν καταλαβαίνει καθηγητή.
→ Ο μπαμπάς μου τον λένε Αχμέτ.
→ Η κορίτσι πάει σχολείο.
→ Μιλώ πολύ καλά Γαλλία.
→ Πού ακριβώς μένετε;

Πίνακας 1 | Άσκηση διόρθωσης λαθών βασισμένη σε λάθη μαθητών

Οι ασκήσεις αυτές μπορούν να λειτουργήσουν με αυτοδιόρθωση ή συνεργατική διόρθωση. Η συνεργατική διόρθωση μπορεί να συντελεστεί και σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, όπως το Titanpad και τα Google docs, όπου οι μαθητές μπορούν να επεξεργάζονται κείμενα με συνεργατικό τρόπο.

Στις διδακτικές δραστηριότητες ανήκει επίσης η αξιοποίηση κοινών τραγουδιών, παροιμιών, ρητών κ.ά., τα οποία προβάλλουν κοινά πολιτισμικά στοιχεία και ταυτόχρονα βοηθούν στην εμπέδωση λεξιλογίου, μορφοσυντακτικών φαινομένων και βελτιώνουν την κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου.

Τέλος, η βελτίωση της παραγωγής και κατανόησης του γραπτού και προφορικού λόγου μπορεί να επιτευχθεί στο πλαίσιο προγραμμάτων αλληλοδιδασκαλίας διά ζώσης ή μέσω τηλεδιάσκεψης. Η αλληλοδιδασκαλία μπορεί να είναι είτε κατευθυνόμενη είτε ελεύθερη και η διόρθωση λαθών γίνεται αυθόρμητα από φυσικούς ομιλητές μέσα στη συζήτηση και την επικοινωνία και όχι σε περιβάλλον οργανωμένης μάθησης.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να γίνει αναφορά και σε βιωματικές δραστηριότητες συντονισμένες από τον διδάσκοντα σε αυθεντικά περιβάλλοντα και καταστάσεις με τη μορφή ομαδικών projects. Ενδεικτικά αναφέρουμε: ηχογράφηση συνέντευξης από έναν Έλληνα που κατοικεί στο εξωτερικό και μιλάει για τη ζωή του, βιντεοσκόπηση από μία ξενάγηση σε ένα ελληνικό μουσείο/αρχαιολογικό χώρο, βιντεοσκόπηση από αγορές (βιβλιοπωλείο, υπεραγορά, κατάστημα ρούχων) κ.ά. Ακολουθεί παρουσίαση μέσα στην τάξη, συζήτηση και ανάλυση των γλωσσικών λαθών.

6. Επίλογος - Συμπεράσματα

Η ανάλυση λαθών έχει θεωρητική και πρακτική χρησιμότητα. Ως συμβολή στις γλωσσολογικές σπουδές, δίνει στους ερευνητές ενδείξεις για το πώς συντελείται η εκμάθηση της γλώσσας, καθώς και ποιες στρατηγικές ή διαδικασίες χρησιμοποιεί ο μαθητής στην ανακάλυψή της (Corder 1981: 10-11). Από πρακτική άποψη τα λάθη αποτελούν πολύτιμα διδακτικά εργαλεία σε πολλαπλά επίπεδα (Erdoğan 2005: 266).

Για τον σχεδιαστή προγραμμάτων σπουδών και διδακτικού υλικού είναι χρήσιμα, καθώς οδηγούν στην ανάπτυξη κατάλληλου υλικού και επανορθωτικών ασκήσεων: ποια στοιχεία να συμπεριληφθούν, σε ποιο στάδιο και πότε να ανακυκλωθούν στο πρόγραμμα σπουδών. Δίνουν πληροφορίες για τον σχεδιασμό επανορθωτικού προγράμματος σπουδών και προγράμματος επαναδιδάχης. Επομένως, τα εγχειρίδια θα παρουσιάζουν τα γλωσσικά φαινόμενα με σειρά δυσκολίας βάσει των εντοπισμένων λαθών, τα οποία αποτελούν ένδειξη της διαγλώσσας του μαθητή σε κάθε στάδιο της διαδικασίας εκμάθησης.

Τα λάθη πληροφορούν τον δάσκαλο για το εξελικτικό στάδιο εκμάθησης στο οποίο βρίσκονται οι μαθητές και τις στρατηγικές μάθησης (Erdoğan 2005: 267-270), παρέχουν ανατροφοδότηση για την αποτελεσματικότητα του διδακτικού υλικού, των διδακτικών τεχνικών και της διορθωτικής παρέμβασης που εφαρμόζεται στην τάξη (Ιορδανίδου & Αμπάτη 2007: 129). Καταδεικνύουν κοινές δυσκολίες, σημεία συγκέντρωσης λαθών ή σημεία του προγράμματος σπουδών ανεπαρκώς διδαγμένα ή εμπειδωμένα όπου απαιτείται επανάληψη, και περαιτέρω προσοχή και εξάσκηση (Corder 1973: 265). Τον βοηθούν στην οργάνωση της διορθωτικής παρέμβασης σύμφωνα με τα λάθη, μέσω περιοδικής και υποστηρικτικής ανατροφοδότησης.

Τελος, μέσα από τα λάθη, ο ίδιος ο μαθητής διαπιστώνει τις δυσκολίες, τις αδυναμίες και τα δυσνόητα σημεία. Καλείται να καλύψει τα κενά και να εξελιχθεί στην πορεία

εκμάθησης της γλώσσας-στόχου. Με την κατάλληλη καθοδήγηση ο δάσκαλος δίνει επαρκή στοιχεία, ώστε να καταστήσει δυνατή την αυτοδιόρθωση των λαθών. Οι μαθητές διατυπώνουν εικασίες και ελέγχουν τις υποθέσεις τους για τη γλώσσα-στόχο. Ανακαλύπτουν τις λειτουργίες και τους περιορισμούς των συντακτικών και λεξιλογικών τύπων της γλώσσας-στόχου (Kennedy 1973). Αυτή η ανευρετική προσέγγιση στη διόρθωση λαθών τους βοηθά να εντυπώσουν τις πληροφορίες στη μακροπρόθεσμη μνήμη (Hendrickson 1978: 393). Σ' αυτό μπορεί να συμβάλει και η συνεργατική διόρθωση (*peer correction*).

Στόχος της εργασίας μας ήταν ο εντοπισμός, η καταγραφή και η ανάλυση (ταξινόμηση-ερμηνεία) συχνών λαθών ανά επίπεδο εκμάθησης και η προσαρμογή του διδακτικού μας υλικού στα πορίσματα της ανάλυσης αυτής και τις ανάγκες των μαθητών μας. Με γνώμονα τους τουρκόφωνους σπουδαστές της ελληνικής γλώσσας και με επίκεντρο τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με Γ1 τα τουρκικά στην εκμάθηση της γλώσσας-στόχου, έγινε μία πρώτη απόπειρα συγκέντρωσης-κατηγοριοποίησης των λαθών και παρουσίασης στοχευμένων δραστηριοτήτων. Περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος σε μεγαλύτερο δείγμα και η χρήση πειραματικών δοκιμασιών για μια ευρύτερη βάση δεδομένων θα εμβαθύνει τις γνώσεις μας για τα γλωσσικά λάθη των τουρκόφωνων σπουδαστών και θα οδηγήσει σε αναλυτικές διδακτικές προτάσεις.

Βιβλιογραφία

- Brown, H. Douglas. 1994. *Principles of Language Learning and Teaching*. New Jersey: Prentice Hall Regents.
- Corder, Stephen P. 1967. "The Significance of Learners' Errors." *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 5(1-4):161–170. Ανακτημένο στις 15 Ιανουαρίου 2017. doi: <https://doi.org/10.1515/iral.1967.5.1-4.161>
- Corder, Stephen P. 1973. *Introducing Applied Linguistics*. Harmondsworth, Great Britain: Penguin.
- Corder, Stephen P. 1974. "Error Analysis". Στο John P. B. Allen and Stephen P. Corder (επιμ.), *The Edinburgh Course in Applied Linguistics*, τόμ. 3,

- 122–154. Oxford: Oxford University Press.
- Corder, Stephen P. 1981. *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod. 2005. *Analysing Learner Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Erdoğan, Vecide. 2005. “Contribution of Error Analysis to Foreign Language Teaching.” *Mersin University Journal of the Faculty of Education* 1(2):261–270. Ανακτημένο στις 15 Ιανουαρίου 2017. doi: 10.17860/efd.22900
- Hendrickson, James M. 1978. “Error Correction in Foreign Language Teaching: Recent Theory, Research, and Practice.” *The Modern Language Journal* 62(8):387–398. Ανακτημένο στις 15 Ιανουαρίου 2017. doi: 10.2307/326176
- Kennedy, Graeme. 1973. “Conditions for Language Learning”. Στο John W. Oller and Jack C. Richards (επιμ.), *Focus on the Learner: Pragmatic Perspectives for the Language Teacher*, 66–82. New York: Newbury House.
- Αντωνοπούλου, Ν., Φ. Βαλετόπουλος, Μ. Καρακύργιου, Μ. Μουμτζή, and Β. Παναγιωτίδου. 2006. Ανάλυση Λαθών της Παραγωγής Γραπτού Λόγου στις Εξετάσεις Ελληνομάθειας του ΚΕΓ. Ανακτημένο από http://www.greek-language.gr/greekLang/files/document/errors/errors_study_a.pdf
- Ιορδανίδου, Άννα, και Αναστασία Αμπάτη. 2007. “Τα Λάθη των Αλλόγλωσσων Μαθητών και ο Σχεδιασμός της Διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας”. *Πρακτικά Συνεδρίου «Τα Λάθη των Μαθητών: Δείκτες Αποτελεσματικότητας ή Κλειδιά για τη Βελτίωση της Ποιότητας της Εκπαίδευσης» 13-14/12/2007*, 129-138. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.
- Μπέλλα, Σπυριδούλα. 2007. *Η Δεύτερη Γλώσσα: Κατάκτηση και Διδασκαλία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.